

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1916 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 9, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning dels ock i ämnet väckta motioner.

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Alexanderson, Trana, Rogberg, greve Spens, Dahl *), Tisell, Eliasson *), Lindhagen, Gustafsson i Örebro *), Karlsson i Fjäl, Holmdahl, Lindley i Söderhamn, Rehn och Lindqvist i Kosta.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 11 april 1916 dagtecknad proposition, nr 164, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga här nedan intagna förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 9, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande förslag, får utskottet hänvisa till propositionen.

I sammanhang med denna proposition har utskottet till behandling förehaft fyra med anledning därav väckta motioner nämligen
inom första kammaren

nr 111 av herr *Lamm* samt

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 9 saml. 33 häft. (Nr 43.)

inom andra kammaren
nr 278 av herr *Cederborg*,
nr 279 av friherre *Palmstierna* och
nr 280 av herr *Schotte* med instämmande av herrar *Holmdahl* och
Svensson i Eskilstuna.

Herrar
Lamm och
Cederborgs
motioner.

I de av herr *Lamm* och herr *Cederborg* väckta, lika lydande motionerna anföres:

»Kungl. Maj:ts proposition nr 164 med förslag till vissa ändringar i lagen angående stadsplan och tomtindelning upptager den viktiga avvikelse från nu gällande stadganden, att för område tillhörande kronan stadsplan må fastställas utan att vara antagen av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga.

Mot det föreslagna nya stadgandet kunna för visso ur städernas synpunkt högst allvarliga betänkligheter framställas, och synes det särskilt betänkligt, att frågan skulle nu drivas fram ensam för sig utan samband med andra föreliggande frågor om ändringar i stadsplanelagen och således utan möjlighet till överblick i vad mån dessa frågor kunna sammanhänga med eller röna verkan av den nu framförda frågan. Mig synes därför bäst vara, att propositionen avslås för att den däri berörda frågan må komma under skärskådande i vederbörligt sammanhang. Men om detta ej kan ske, utan frågan nu drives fram till avgörande, är det åtminstone angeläget, att icke jämte det minskade inflytande på samhällets utveckling förslaget onekligen innebär för städerna, deras intressen samtidigt åsidosättas i annat hänseende. Det till grund för stadsplanelagen liggande kommittébetänkandet upptog, såsom chefen för justitiedepartementet i motiveringen till föreliggande förslag anfört, den föreskrift, att om stadsplan fastställts på ansökan av annan än samhälle, det skulle åligga jordägaren att ej mindre upplåta marken till erforderliga i planen upptagna gator, torg och andra allmänna platser, fria från in-teckning, än även tillhandahålla gatorna och de allmänna platserna vederbörligen iordningställda och försedda med nödiga avloppsledningar.

Ur motsvarande stadgande i det föreliggande lagförslaget har bestämmelsen om skyldigheten att tillhandahålla gatumarken försedd med avloppsledningar uteslutits, utan att av motiveringen klart framgår avsikten med uteslutningen. Med hänsyn härtill ligger den tolkning nära till hands, att kronan skulle vara befriad från denna skyldighet, en tolkning, som kan antagas vinna ett visst stöd av vad lagrådet anfört vid 9 §.

Att här förutsatta befrielse för kronan innebär en orättvisa mot

vederbörande samhälle, ligger i öppen dag. En gatas förseende med avloppsledningar är ju en lika nödvändig förutsättning för vidliggande tomters bebyggande som gatans anordnande i övrigt för sitt ändamål; och den omständigheten, att i 29 och 30 §§ av lagen icke upptagits någon uttrycklig bestämmelse angående avloppsledningar, har sin förklaring däri, att förutsättningen för att framställa yrkande enligt 29 § är, att bebyggandet invid gatumarken framskridit i en viss grad — och före bebyggandet måste ju avloppsfrågan vara ordnad.

På grund av vad jag nu anfört, får jag i första hand hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke må vinna riksdagens bifall.

Skulle emellertid riksdagen finna det kungl. förslaget böra läggas till grund för en lagändring att nu genomföras, tillåter jag mig hemställa, att riksdagen för sin del ville antaga sådan lydelse av det föreslagna nya stycket i 9 § stadsplanlagen, att därav otvetydigt framgår, att det skall åligga kronan att i föreliggande fall tillhandahålla gatumarken, försedd med vederbörliga avloppsledningar, och torde vederbörande utskott vidtaga den formulering av lagtexten, som för ändamålets vinnande finnes erforderlig.»

Friherre *Palmstierna* anför i sin motion:

»Med Kungl. Maj:ts proposition nr 164 ha åtskilliga förslag till ändringar av nu gällande lag angående stadsplan och tomtindelning förelagts riksdagen till prövning och godkännande. Visserligen äro ett par av dessa ehuru nog så betydelsefulla för stadssamhällellenas utveckling av beskaffenhet att utan samband med den allmänna revisionen av stadsplanlagen och byggnadsstadgan kunna avgöras, men andra synas återigen så nära sammanhännga med en del såväl av riksdagen som eljes påkallade reformer på detta område, att man kan ifrågasätta huruvida det är lämpligt att redan nu, innan revisionsarbetets resultat föreligger, fatta beslut rörande de av Kungl. Maj:t förebragta ändringsförslagen.

Man kan också inför det faktum att ett förslag till lagändringar av så pass invecklad natur, som det här är fråga om, framlagts först när tre veckor av riksdagens ordinarie arbetstid återstå, vara tveksam om lagförslaget kan hinna bli föremål för den sorgfälliga behandling det rätteligen kräver och spörja om icke det vore lämpligast att under hänvisning härtill för det närvarande ej upptaga den kungl. propositionen till behandling.

Oavsett den ståndpunkt vederbörligt utskott och riksdagen må intaga i detta avseende synes det emellertid vara av vikt att motions-

*Friherre
Palmstiernas
motion.*

ledes belysa en mycket betänklig sida i den kungl. propositionen nämligen påyrkandet av att kronan i sin egenskap av markägare skall erhålla en privilegierad ställning och att över dess mark av Kungl. Maj:t stadsplan må kunna uppgöras och fastställas även i strid mot önskemål uttalade av den kommun inom eller intill vilken marken är belägen och detta emot erläggande av minsta möjliga vederlag från kronan-markägarens sida till kommunen i fråga. Denna sak berör icke endast eller huvudsakligen Stockholms stad, som i flera riktningar omges av kronojord utan även en stor del andra städer och stadssamhällen. Ett par ledamöter av lagrådet anmärka att lagtexten ger möjlighet att kronans donationsjordar kunna planläggas för bebyggande på detta sätt och en mängd municipalsamhällen, vilka uppväxt kring statens järnvägsstationer och vilka ha en rik erfarenhet av hur bekymmersamt det kan vara att i sin mitt ha kronan såsom markägare kunna få kännning av vad lagändringsförslaget innebär.

Förslaget har således en mycket stor räckvidd och är ägnat att påkalla uppmärksamhet hos kommunalmännen i våra städer och inom orter där stadsbildning försiggår i närheten av eller över kronojord.

Men dessutom har det en betydelsefull *principiell* innebörd. Det skulle nämligen ställa kronan i dess egenskap av markägare uti en från andra enskilda jordägare särskilt gynnad ställning. De förmåner kronan genom lagförslaget skulle tillerkännas få dessa icke åtnjuta. För den händelse att sida vid sida ligga områden tillhörande såväl kronan som annan får kronan, den må vara företrädd av något av sina inom statsförvaltningen befintliga verk eller av Kungl. Maj:t, en frihet i utnyttjandet av sin mark som icke tillkommer den enskilde. Den äganderätt staten har till viss mark förlänas härigenom möjligheter, vilka icke den enskilde markägaren får åtnjuta. Därest riksdagen biträder detta förslag ligger givetvis däri en principförklaring, vilken kan även på andra områden än de vilka falla under det kommunala livets område få mycket vittgående konsekvenser. Principen kan nämligen fullföljas också i andra avseenden, varhelst kronan har äganderätt till mark. Jag vill icke yttra något om de fördelar och nackdelar detta kan föra med sig — detta torde för övrigt vara svårt att överblicka — utan blott konstatera den principiella innebörden av det förslag Kungl. Maj:t framställt i denna del.

Tydligen har emellertid Kungl. Maj:t själv funnit sig något osäker vid beträdandet av denna nya, förut av Kungl. Maj:t och riksdagen anvisade vägen. Man är icke själv fullt övertygad om att det är rätt att låta kronan såsom markägare få alldeles särskilda förmåner och låter därför i motiveringen till lagförslaget ge tillkänna att »vid en blivande mera

genomgripande omarbetning av stadsplanlagen frågan om markägares rätt att söka fastställelse å stadsplan bör upptagas till förnyad prövning». Den enskilde markägaren skulle således sedan väl kronan-markägaren fått en gynnad ställning genom den nu förordade lagstiftning i sin tur i en nära framtid erhålla vissa rättigheter utöver vad gällande lagstiftning medger. Den konsekvensen skulle således ett bifall till kungl. propositionen medföra att också *andra* markägare än kronan skulle senare förlänas nya förmåner. Kungl. Maj:t har icke kunnat helt frigöra sig från den uppfattningen att äganderätten vare sig den ligger i kronans eller annans hand icke bör vara förlänad med olika egenskaper utan att ägarna inför lag skola vara likställda, varför ett löfte ges åt de andra markägarna att de sannolikt efter det att kronan-markägaren berett sig äskade förmåner också skola komma i åtnjutande av något motsvarande inom stadsområdet. Detta bör observeras icke endast med anledning av den tveksamhet rörande den principiella lämpligheten av att skilja på markägare av olika kategorier som därav må kunna utläsas i den kungl. propositionen utan också med hänsyn till att förslaget således förebådar så omvälvande planer som i motiveringen antydes att låta de enskilda kunna på helt annat sätt än nu sker uppträda emot de planer för sitt bebyggande samhällena uppgöra, varför mycket allvarliga erinringar däremot måste göras.

Man finner sålunda att även ehuru Kungl. Maj:t uti förslaget till ändring av stadsplanlagen § 2 ansett sig kunna ge kronan-markägaren för det närvarande en från enskilda jordägare privilegierad ställning så är dock kravet härpå dikterat av ett allmänt och otvetydigt jordägarintresse.

Detta framskjuter för övrigt på flera ställen uti statsrådsprotokollet. En viss månhet förmärkes om stadsmarkägarens finansiella intressen. Man har inte ett ord att säga om all den spekulation som försvårat våra städers utveckling. Samhällenas farhågor anses »överdrivna» och vad 1904 års kommitterade på sin tid föreslagit i form av vederlag från den enskilde till kommunen anses nu vara för mycket begärt. Det inskränkes väsentligt. Det är i sin egenskap av jordägare och med dennes intressen för ögonen, men utan de speciella *allmänna* synpunkter, vilka dock på detta område måste vara förhärskande, som Kungl. Maj:t uppträder i och med framläggandet av lagförslaget i denna del.

Ty man har all anledning betona att i detta fall företrädes det allmänna av kommunen och blott mera sällan är det såsom dess representant kronan i fråga om stadssamhällenas bebyggande *i sin egenskap av markägare* har anledning inskrida. Nu gällande lag ger Kungl. Maj:t

rörande samhällenas utveckling en vidsträckt rätt att pröva och förkasta vad de kommunala myndigheterna besluta, men att kronan därför att den har mark inom kommunen skall vid bedömandet av de ärenden kommunen underställer Kungl. Maj:t skulle begagna sig härav för att emot samhällenas inbyggares önskan och vad det allmännas väl — oavsett vem som äger marken — kräver, besluta om stadsplaner, vilka anläggas, med statens affärsförvaltningars intresse såsom verkliga ögonmärket, det bör vara uteslutet och har hittills icke heller i annan mån förekommit än att Kungl. Maj:t brukat när stadsplan icke motsvarat kronan-markägarens intresse utesluta kronojorden från underställd stadsplan.

Jag har tidigare inom riksdagen detta år sökt belysa den tendens som Kungl. Maj:t på senare år ådagalagt att i olika avseenden verkställa inskränkningar i den kommunala förvaltningens utövande av självstyrelsens grundsatsar och framhållit det betänkliga som ligger däri. När nu ytterligare ett bevis härpå framkommer och Kungl. Maj:t vill beröva kommunerna möjlighet att behålla sitt avgörande inflytande på hur deras egen utveckling bör försiggå när kronan är stor jordägare synes också detta böra mana dem vilka anse kommunernas rörelsefrihet vara en värdefull faktor i vårt svenska samhälle att se sig väl före, innan bifall lämnas till vad Kungl. Maj:t föreslår.

Ur *praktisk* synpunkt komme förslaget till ändring av § 2 att medföra många svårigheter och verka i hög grad hämmande på stads- samhällenas utveckling i den mån nämligen för denna främmande synpunkter bli bestämmande för hur stora områden inom respektive samhällen bebyggas. Från municipalsamhällena kring statens järnvägar har man god erfarenhet härav. Inom deras områden har i regel vid nyare stadsplaners fastställande beslutats att mark, som antingen redan tillhör kungl. järnvägsstyrelsen eller som i en nära framtid kan anses behövlig för järnvägsdriften, uteslutes ur stadsplan. Därmed har då följt att de olika stadsstadgarna icke vunnit tillämpning å marken i fråga, men dess bebyggande har likväl delvis, ehuru vanligen oregelbundet, försiggått till förfång för samhället. Många slitningar mellan detta och kronan ha härunder uppstått och ständiga klagomål ha framförts. Slutligen har svenska stadsförbundet i skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 november 1914 ansett sig böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandet och framställt en del förslag till ändringar. Med det lagförslag som nu av riksdagen behandlas skulle emellertid olägenheterna så långt ifrån undanröjas att de snarare i vissa avseenden kunde befästas då Kungl. Maj:t ju förordar att kronojorden icke endast som för närvarande kan av Kungl. Maj:t uteslutas ur den av kommunen uppgjorda och av Kungl.

Maj:t i övrigt godkända stadsplanen, utan även bebyggas om så vore i *strid* mot samhällets önskan och detta utan att vad de viktiga ledningsnäten angår — avlopp, vatten, ljus, — någon hänsyn måste tagas till samhällets krav.

Man inser lätt vad detta betyder i samhällen där kronan har en stor eller i varje fall betydelsefull del av stadsområdet i sin ägo. Stadsplanen uppgöres med hänsyn till terrängförhållandena och iakttagande av samhällets behov av utveckling i skilda avseenden under rådande ekonomiska och sociala förutsättningar. Bebyggningsplanerna, vilka intimt förknippas med stadsplanen och indelningen av jorden i tomter, upprättas med tanke på de olika stadsdelarnas skilda egenskaper. Somliga lämpa sig till följd av trafikförhållanden och sjöfartsförbindelser m. m. bäst till industriområden och arbetarhem böra finnas i närheten därav. Centrala stadsdelar äro naturliga samlingspunkter för handelsutbytet och detta fordrar ett byggnadssätt av särskild art. Vissa andra områden avses för bostadshus o. s. v. Platser böra reserveras för det regelbundet återkommande behovet av offentliga anstalter, skolor, sjukhus, kyrkor och parkutrymmen. Noggrann hänsyn måste tagas till hygieniska krav, dragningen av kommunikationsleder och hushållningen med anläggningskapitalet för de kommunala affärsverkens påkallade utvidgning m. m. Det är en mångfald faktorer, vilka inverka vid övervägandet av hur stadsplanen bör uppgöras. Men därom är man fullt ense numera att plottrandet med stadsplanebitar är ett fullständigt oting. Det förrycker stadsbildens enhetlighet och omöjliggör den planmässighet i stadsplanearbetet som är nödvändig om allsidig hänsyn må kunna tagas till samhällets behov och onödiga omkostnader sparas.

Själva uppgörandet av förslaget till stadsplan oberoende av vem som äger marken bör således inom stads område tillkomma *en enda myndighet*, den nämligen, vilken företräder samhället självt. Den känner bäst var skon klämmer som bär den och samhället känner bättre än någon annan hur dess egen utveckling kan och bör försiggå. Skulle här kronan för sina områden göra en plan och samhället en annan för någon närliggande del i staden och såsom i propositionen föreslås, kronan inte ens vara skyldig nedlägga avloppsledningar i enlighet med den för samhället lämpade avrinningsplanen kunna rent olidliga förhållanden uppstå. Kronan tänker bara på att förtjäna — precis som andra jordägare i stad — men just på dess mark kan kommunen behöva under aktgivande på sammanhanget i det organiska stadsbyggandet ha plats för vissa inrättningar, utrymmen för allmänna platser, avrinning för huvudkloakledningen, särskilt byggnadssätt med lägre hus för att t. ex.

i stads omgivning sänka markvärdet och minska hyresstegringen m. m. Och då svarar kronan nej, ty som andra jordägare i stad vill den förtjäna det mesta möjliga på markens försäljning i den spekulativa marknaden även om detta icke överensstämmer med samhälleliga krav. Det finns icke alls några skäl antaga att ej vår nitiska statsförvaltning uppfyllande sina ämbetsplikter med samma energi som enskilda söker tillvarataga kronans intressen och till följd av dess maktställning måhända också lättare än dessa skola lyckas härutinnan. Men till gagn för den befolkning och den stad som utsättes för sådant blir åtgärden icke.

Det är följaktligen utan tvivel bäst om kommunen som för närvarande sker uppgör stadsplan för hela samhället. Sedan tillkommer det givetvis såsom nu att underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning och godkännande, varvid Kungl. Maj:t såsom erfarenheten visat har möjlighet att vid sidan om bevakandet av de allmänna synpunkterna kunna vinna gehör för sina speciella markägareintressen.

Jag tillåter mig med stöd av det nu anförda yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 164 i vad den avser sådan ändring av lagen om stadsplan och tomtindelning, varigenom för område, som tillhör kronan, stadsplan må fastställas utan att vara av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga antagen.»

*Herr Schottes
motion.*

Slutligen har i herr *Schottes* motion anförts:

»I Kungl. Maj:ts proposition nr 164 hava föreslagits vissa ändringar av gällande stadsplanelag, avseende i huvudsak *dels* att för sådana områden å landet, där större byggnadsverksamhet är att förvänta, och för vilka jämlikt 37 § på framställning av Konungens befallningshavande eller områdets ägare stadsplan fastställles, tillika må kunna fastställas sådana särskilda byggnadsbestämmelser, som omförmälas i lagens nuvarande 3 §, *dels ock* att stadsplan må kunna fastställas för kronan tillhörigt område utan att vara av stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan antagen.

Emot det första av dessa önskemål eller mot sättet för dess genomförande synes icke vara mycket att erinra, dock torde denna ändring ej förtjäna att genomföras ensam för sig. Så mycket mera är att invända med avseende å förslaget, att kommunalrepresentationens godkännande ej längre skall erfordras för stadsplanering av kronan tillhörigt område.

Uppgörande och antagande av stadsplan har hittills uteslutande tillhört kommunens kompetensområde, även om för stadsplanens giltighet överordnad myndighets fastställelse erfordrats. Denna grundsats har

fastslagits redan i 1874 års byggnadsstadga och jämväl upptagits i stadsplanelagen. I det år 1904 avgivna kommittéföreläggande, som ligger till grund för nämnda lag, hade visserligen, såsom ock justitieministern i motiveringen till föreliggande proposition erinrat, kommitterade föreläggande, att stadsplan jämväl skulle kunna fastställas på ansökan av annan än samhället, som visade sig vara ägare till hela det område planen omfattade. Därest så skedde, skulle jordägaren, i den mån han ville genomföra planen och innan bebyggandet finge börja, till samhället utan ersättning överlämna den i stadsplanen upptagna gatumarken, vederbörligen iordningställd och försedd med nödiga avloppsledningar. Kommitterade avsågo emellertid med sitt förslag huvudsakligen förhållandena å sådana platser å landsbygden, där livligare byggnadsverksamhet vore att förvänta, och som, enligt inom riksdagen och av ett flertal ämbetsmyndigheter uttryckt önskan, borde stadsplanemässigt regleras, redan innan de erhållit en »större sammanträngd befolkning» och byggnadsstadgan sålunda där kunde förklaras tillämplig. Inom stad skulle stadgandet enligt kommitterades förmenande uppenbarligen blott undantagsvis kunna komma till tillämpning. I de avgivna yttrandena över kommittéföreläggandet uttalades allmänt så starka och väl grundade betänkligheter mot att avhända stadskommunerna kontrollen över den byggnadsmässiga utvecklingen, att dåvarande justitieministern valde en annan väg än den av kommitterade föreläggande för att söka tillgodose det föreliggande behovet av en tidig stadsplanering av vissa områden å landet. I det förslag till lag om stadsplan och tomtindelning, som förelades 1907 års riksdag, upptogos bestämmelser om sådana stadsplaner i en särskild paragraf, den nuvarande 37 §, medan grundsatsen att fastställelse kan meddelas endast å av kommunen antagen stadsplan i alla andra fall förblev orubbad. Ej heller under riksdagsbehandlingen undergick lagförslaget i detta hänseende någon ändring.

De skäl, som av departementschefen nu anförts för en revision av den ståndpunkt lagstiftaren hittills intagit i föreliggande fråga, synas icke övertygande.

Till stöd för kommunens ensamrätt att antaga stadsplan hava, såsom departementschefen erinrar, anförts huvudsakligen två skäl. Man har ansett den nödvändig för att kommunen skall kunna bibehålla kontrollen över byggnadsverksamhetens utsträckning, samt vidare för att den något så när skall kunna bestämma omfattningen av de av denna utsträckning betingade utgifterna för polisbevakning, belysning och dylikt. Det första av dessa skäl finner departementschefen något oklart, då ju stadens myndigheter i allt fall få yttra sig och stadsplaneförslaget under-

kastas prövning av sakkunnig myndighet, nämligen överintendents-
ämbetet. Under sådana omständigheter kunde icke staden tillerkännas
ett berättigat intresse att, under åberopande av behovet av sin kontroll,
förhindra stadsplanens fastställande. Vad det andra skälet angår, för-
menar departementschefen, att farhågorna för ökade kommunala för-
valtningskostnader äro överdrivna, framför allt i betraktande av att med
bebyggandet även nya kommunala skatteobjekt uppkomma, varjämte ju
förslaget stadgar, att gatumarken, i behörigt skick iordningställd, utan
vederlag skall överlämnas till samhället. Å andra sidan kan stadens
stadsplanemonopol lätt begagnas till att avpressa en jordägare alltför
vittgående eftergifter, och exempel på sådana missbruk hava enligt
justitieministerns åsikt icke saknats. Han tvekar icke att uttala, att
frågan om detta stadens monopol borde underkastas en revision, vars
resultat enligt hans mening uppenbarligen borde bliva ett mer eller
mindre fullständigt upphävande till jordägarnes förmån av stadens ensam-
rätt att antaga stadsplan. I avvaktan på den grundligare utredning,
som en sådan revision förutsätter, finner sig departementschefen oför-
hindrad att redan nu föreslå ett upphävande av det kommunala stads-
planemonopolet för kronan tillhörig mark, under förmenande att det
givetvis är ett allmänt intresse av största vikt, att icke kronans ut-
nyttjande av sin mark onödigtvis försvåras. Redan förut har departe-
mentschefen framhållit, att tiden för en genomgripande revision av
stadsplanelagen nu är inne, och att utredningsarbete i detta syfte så
snart förhållandena det medgiva bör igångsättas.

Utan att förneka att en omarbetning i viktiga punkter av 1907
års stadsplanelag kan vara önskvärd, synes man böra ställa sig särdeles
tveksam till de här angivna utgångspunkterna och principerna för ett
sådant revisionsarbete. Det kan utan överdrift sägas, att den viktigaste
erfarenheten vid lagens tillämpning varit, att den är alltför betungande
särskilt för *mindre samhällen*, vilkas ställning gentemot jordägarne på
grund av lösensförpliktelser och andra skyldigheter är rätt svag. Detta
har medfört, att stadsplan för sådana samhällen, där en rationell regle-
ring måhända mest är av nöden, endast så småningom kunnat upp-
rättas och genomföras, och det finnes goda grunder att antaga, att stads-
planelagen för flertalet mindre samhällen i viktiga punkter ännu i dag
är en författning, som blott står på papperet — detta av den tvingande
anledning att ett bokstavligt genomförande av lagens stadganden all-
deles skulle överstiga samhällets bärkraft.

De av departementschefen åberopade fallen av missbruk av sam-
hällets stadsplanemonopol gentemot jordägare äro icke allmänt bekanta;

däremot torde det motsatta förhållandet, eller att jordägare oskäligt utnyttja sin ställning gentemot samhället, tyvärr vara en icke ovanlig företeelse. Inom riksdagen hava klagomål häröver mer än en gång anförts, och 1910 års riksdag har med anledning härav hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning i vissa hithörande frågor. Då nu justitieministern finner sig böra upptaga frågan om ändringar av stadsplanelagen, hade man därför kunnat vänta, att sistnämnda missförhållanden i främsta rummet skulle bliva föremål för hans uppmärksamhet. Det är med en viss förvåning man erfar, att ett av de viktigaste ämnena för det blivande revisionsarbetet i stället skall bliva att undanröja den enda förmån, som lagen givit kommunen vid förhandlingar med motsträviga jordägare, nämligen dess ensamrätt att antaga stadsplan, samt att denna rätt, vad kronan tillhörigt område angår, redan nu, enligt justitieministerns mening, bör upphävas.

De ovan angivna skäl, som departementschefen i motiveringen anfört för denna principiella ändring av stadsplanelagstiftningen, synas vid närmare granskning föga hållbara. Det är visserligen sant, att stadens rätt att yttra sig över stadsplaneförslag samt överintendentsämbetets prövning av detsamma innebär vissa garantier för att icke i stadsplanetekniskt hänseende otillfredsställande stadsplaner skola fastställas, men det är icke detta, som i främsta rummet åsyftats, när man med uteslutande av jordägaren lagt hela det förberedande stadsplanearbetet i samhällets hand. En sådan motivering för samhällets ensamrätt hade ju med hänsyn till de flerstädes rätt ringa fackkunskaperna i förevarande ämnen hos de kommunala myndigheterna varit hart när oförklarlig. Lagstiftarens tanke har i stället uppenbarligen varit, att stadsplaneärendena äro av så vitalt intresse för själva orten och dess invånare, att de nödvändigtvis tillhöra *kommunens naturliga verksamhetsområde* och icke böra avgöras utan dess bestämmande medverkan. De betydande civilrättsliga verkningar, som efter 1907 års lagstiftning äro förenade med stadsplanen, och den utomordentliga utveckling, som stadsplanetekniken under det sista årtiondet undergått, hava i hög grad bidragit till att framhäva detta förhållande.

På goda grunder hava stadskommunerna av ålder ansetts skyldiga att övervaka och vid behov leda den byggnadsmässiga utvecklingen inom sina områden. Detta har delvis skett genom lämpliga delningar och upplåtelse av byggnadsmark, åtgärder för vilka städerna fordom erhållit kronans stöd i form av jorddonationer. På senare tid har den kommunala fastighetspolitiken åter tillvunnit sig ökad betydelse, och i de flesta städer torde kommunen numera genom lämpliga markinköp

och upplåtelser söka leda och stimulera den enskilda byggnadsverksamheten. De andra medel, som i detta hänseende stå städerna till buds, falla inom stadsplane- och byggnadsväsendets områden. Kommunerna reglera det enskilda byggandet genom byggnadsordningar och stadsplaner, och de senare pläga numera i regeln förenas med sådana bestämmelser om byggnads höjd och våningsantal, om yttre och inre byggnadslinjer o. s. v., som i detalj fastslå själva bebyggandets karaktär, ej blott med hänsyn till byggnadernas utseende och samverkan till en god stadsbild, utan även och framför allt med beaktande av byggnadernas ändamål, den så att säga *sociala sidan* av stadsplanetekniken. Det är uppenbart, att betydelsen härav i vår tid med den hastiga tillväxten av städernas mindre bemedlade befolkningsklasser och de stora, alltför bekanta svårigheter, som dessa klassers bostadsförhållanden förorsaka, näppeligen kan underskattas. Redan i 1874 års byggnadsstadga lämnades åtskilliga bestämmelser, åsyftande att betrygga en i förevarande hänseende rationell reglering av städernas bebyggande; och sedan 1907 års stadsplanelag öppnat möjlighet att med civilrättslig verkan i samband med stadsplan lämna detaljerade föreskrifter om sättet för bebyggandet, hava dessa frågor ägnats långt större uppmärksamhet än förr. Jämväl i de föreliggande förslagen till ny byggnadsstadga föreskrives, att planerandet skall ske med hänsyn till de olika ändamål, som äro betingade av samhällets utveckling och området naturliga beskaffenhet och att i stadsplanen sålunda skall bestämmas, huruvida bebyggandet skall inriktas på bostäder av olika slag eller affärer, industrier, upplag, hamnutrymmen eller dylikt.

Det torde sålunda vara tydligt, att det nutida stadsplanearbetet ingalunda blott avser en estetiskt och tekniskt tillfredsställande uppdelning av marken för byggnadsändamål, utan att det på goda grunder syftar vida längre, nämligen att — ofta i samverkan med andra kommunala förvaltningsgrenar, fastighetsförvaltningen, samt vatten- och belysningsverken — *reglera och leda stadens utvidgning i dess helhet*, att försöka *tillgodose samhällets behov av lämpliga områden för bostäder* och andra ändamål, i korthet: att bidra till *utformningen av den växande sociala organism som ett stadssamhälle utgör*. De synpunkter, kommunen härvid måste företräda, kunna givetvis lätt komma i konflikt med jordägarnes intresse av att erhålla största möjliga inkomst av sin egendom. Behovet av sunda, luftiga och väl belysta bostäder kan påkalla en uppdelning av marken och ett byggnadssätt, som icke ger tomterna det saluvärde jordägaren väntat sig, och överhuvudtaget är det uppenbart, att det i våra större städer synnerligen befogade kravet på ett rymligt

och lågt byggnadssätt i samhällenas yttre delar icke alltid kan vara tilltalande ur markägarnes privatekonomiska synpunkter. Av vad ovan sagts följer vidare att ledningen av stadsplanearbetet måste för varje ort vara enhetlig. De olika stadsdelarnes byggnadsmässiga karaktär är ömsesidigt betingad. Frågan huruvida en trakt bör avses för bostadsändamål eller för industrier, eller i vilken utsträckning mark bör reserveras för planteringar eller för offentliga byggnader o. s. v., kan endast avgöras med hänsyn tagen till hela ortens utveckling och därav betingade behov samt till sättet för övriga stadsdelars planering och användning.

Alla dessa omständigheter samverka till att ännu mer än förr utpräglade stadsplaneärendenas kommunala karaktär. Uppgörandet och bedömandet av en stadsplan kräver icke blott tekniska och estetiska fackinsikter, utan därjämte en kännedom om samhällets utveckling och behov, som näppeligen kan förutsättas hos någon annan än ortens kommunala myndigheter. Den djupt ingripande betydelse för ortens utveckling i många hänseenden, som en nutida stadsplan äger, gör det ock nödvändigt att låta dessa myndigheter på ett bestämmande sätt medverka vid dess uppgörande och *taga ansvaret* för densamma.

Det sönderbrytande av stadsplanearbetets enhetlighet, som den av justitieministern förordade grundsatsens genomförande innebär, skulle däremot i högsta grad kunna försvåra kommunens strävanden att befrämja en rationell utveckling av byggnadsverksamheten. Av vad ovan anförts torde framgå, att det icke är tillräckligt, att den nya stadsplanen med avseende å gatulinjer och dylikt ansluter sig till förut gällande, utan att jämväl i andra hänseenden ett samband måste finnas. Även en i stadsplanetekniskt hänseende tillfredsställande stadsplan kan ur andra, ej mindre viktiga synpunkter vara olämplig, men det lär med säkerhet få antagas, att ett bestridande från kommunens sida av ansökan om fastställelse av en sådan plan endast i undantagsfall skulle komma att vinna Kungl. Maj:ts beaktande. Överintendentsämbetets prövning kan givetvis endast komma att avse förslagets estetiska och tekniska sidor.

Redan dessa skäl torde till fullo motivera, att lagstiftaren hittills givit stad och med stad i förevarande hänseende likställt samhälle på landsbygden ensamrätt att antaga stadsplan, och att endast sålunda antagen stadsplan kan av Kungl. Maj:t fastställas. Men härtill kommer efter år 1907 även ett annat, nämligen de civilrättsliga verkningar stadsplanen medför. Genom stadsplanens fastställande blir stadskommunen ej blott berättigad, utan i många fall även skyldig att lösa mark, som ingår i gata eller tomt, samt att på i stadsplanelagen stadgat sätt ansvara för gatas upplåtande. Det synes från kommunens sida med skäl

kunna fordras, att en förvaltningsakt, vilken i sådan grad som en stadsplan i civilrättsligt hänseende berör kommunen, också skall förutsätta dess medgivande.

Justitieministern förmenar emellertid, att detta monopol kan av staden gentemot jordägare missbrukas. Det hade varit av stort intresse att närmare lära känna de fall av sådant missbruk, som justitieministern anser hava förekommit, då det icke är lätt att inse huru härvid kan hava tillgått. I åtskilliga tyska staters byggnadslagstiftning har kommunen bemyndigats att för områden, som ännu icke upptagits i stadsplanen, meddela ett allmänt och tillsvidare gällande byggnadsförbud, och även om en sådan befogenhet kan vara ur flera synpunkter motiverad, är det å andra sidan klart, att den jämväl kan missbrukas gentemot jordägare. Men i Sverige, där byggnadsverksamheten utanför stadsplanen i regeln är fullkomligt fri, är det överraskande, att sådant missbruk kunnat förekomma. Därest staden uppställer obilliga fordringar och till följd därav överenskommelse med jordägaren icke kan ernås om stadsplan för dennes mark, är ju denne oförhindrad att planera, stycka, försälja och låta bebygga marken alldeles som han finner för sig förmånligast. Det enda tvångsmedel, som kan komma till användning gentemot honom, är det byggnadsförbud, varom stadgas i stadsplanelagens 5 §. De viktigaste förutsättningarna härför äro emellertid, att fråga väckts om stadsplanens utsträckande över området, eller att beslut om antagande av stadsplan för detsamma fattats. I det förra fallet räcker förbudet endast högst sex månader och kan alltså ej medföra några svårare olägenheter, i det senare måste det likaså snart utlöpa, nämligen med ärendets avgörande hos Kungl. Maj:t. Undantag från detta förbud må för övrigt i särskilda fall medgivas av Konungens befallningshavande. Stadens möjligheter att trakassera jordägare äro sålunda särdeles begränsade och inskränka sig egentligen till det fall, att beslut om stadsplans antagande fattats, men ärendet sedermera avsiktligt förhalas och byggnadsförbudets giltighetstid därmed oskäligt förlänges. Några exempel på sådant förfarande äro icke bekanta. Därest försök att på detta sätt från kommunens sida utöva en obehörig påtryckning på jordägarne skulle förekomma, lärer det kunna tagas för givet, att dess verkningar skulle omintetgöras av Konungens befallningshavande, vilken, såsom nyss anmärkts, ju har rätt att i särskilda fall meddela undantag från sådant byggnadsförbud.

Härmed skall visserligen icke förnekas, att redan stadens ensamrätt att antaga stadsplan lämnar den vissa fördelar vid förhandlingar med jordägare, vilkas mark skall planeras. Områdets upplåtande och

bebyggande i enlighet med en verklig stadsplan, för vars genomförande staden är ansvarig, innebär naturligtvis förmåner, för vilka det kan vara lönt att underkasta sig vissa uppoffringar. Dessa uppoffringar avse i regeln gatornas upplåtande och iordningsställande. Det är endast billigt och rättvist, att jordägaren, vars byggnadsmark genom stadsplanen får ett ökat värde, också vidkännes kostnaderna för de nödvändiga trafiklederna. Staden söker därför ofta genom förhandlingar med jordägaren skaffa sig äganderätten till gatumarken utan den omgång och de kostnader, som skulle uppstå, om den endast litade till stadsplanlagens stadganden i förevarande hänseende, samt att tillika erhålla ersättning för den ojämförligt större delen av gatukostnaderna, som åtgår för gatans iordningsställande, beläggning, förseende med nödiga avloppsledningar m. m. Om fastighetsägares skyldighet att bidra till dessa kostnader finnes i ett flertal andra europeiska stater särskild lagstiftning, men då sådan lagstiftning, i trots av därom gjorda framställningar från kommunalt håll, i Sverige ännu saknas, må man icke förtänka städerna, om de söka att genom förhandlingar med vederbörande intressenter i någon mån göra sig skadeslösa. Något obehörigt tvång kan staden, såsom ovan framhållits, i intet fall utöva, då det alltid står jordägaren fritt att avbryta förhandlingarna och med åsidosättande av stadens krav låta stycka och bebygga marken så som han finner lämpligast. I regeln torde emellertid överenskommelse uppnås, då jordägarna pläga erkänna det berättigade i stadens krav på ersättning för sina gatukostnader. Exempelvis i de avtal, som Stockholms stad avslutat med kronan om upplåtande av mark på Norra Djurgården, har den senare parten bland annat förbundit sig att överlämna gatumarken i planerat skick samt att bekosta gatornas stenbeläggning, deras förseende med nödiga trummor och ledningar o. s. v. I betraktande härav förefaller det än anmärkningsvärdare, att den enda fördel lagen givit kommunen vid sådana förhandlingar nu anses böra försvinna. Samtidigt stadgas visserligen, att gatumarken, vederbörligen iordningställd, skall utan ersättning överlämnas till kommunen, men härmed avses, såsom departementschefen framhåller, icke nödiga avloppsledningar och allenast billigaste gatubeläggning, något som i de flesta fall ej kan anses tillfyllest.

Om man av här angivna skäl sålunda måste motsätta sig det i den kungl. propositionen ifrågasatta upphävandet av stadens ensamrätt att antaga stadsplan, är därmed icke sagt, att förhållandena å här förevarande område äro i allo tillfredsställande. Av vad som ovan anförts rörande stadsplanarbetets betydelse torde även framgå önskvärdheten av att allt bebyggande inom stadens område sker efter viss plan och be-

stämnda regler. Det är ingalunda tilltalande, att byggnadsverksamheten utom stadsplanen är så fri som nu.

Den utredning, som de i förevarande proposition berörda spörsmålen påkalla, sammanhänger jämväl med andra, av riksdagen förut i år behandlade frågor, nämligen om fastighetsregister samt om lagstiftning rörande avstyckning och sammanläggning av jordområden i stad. I det utlåtande, som av sammansatta stats- och laguskottet härom avgavs, och som av båda kamrarna bifölls, uttalades bland annat, att all uppmärksamhet måste ägnas åt, att icke genom ett planlöst styckningsförfarande stadsplane- och byggnadsväsendets rationella utveckling försvåras, och att denna synpunkt vid den ytterligare utredning, som utskottet i dessa frågor ansåg nödvändig, borde beaktas. Då det här gäller fastighetsbildningen utom det planerade området, måste denna utredning uppenbarligen komma att beröra samma problem, som återfinnes i propositionen om ändringar i stadsplanlagen, nämligen huru bebyggandet lämpligast skall regleras å sådant område, för vilket kommunen icke antagit stadsplan. Tydligtvis föreligger här ett nära samband, och det synes därför lämpligt, att resultatet av den med anledning av riksdagens beslut nyligen igångsatta utredningen om jordstyckningslagstiftningen avvaktas, innan en, även för denna lagstiftning principiellt viktig ändring av stadsplanlagen vidtages. Härtill föreligga så mycket starkare skäl, som denna utredning, enligt vad sammansatta stats- och laguskottet i sitt utlåtande uttalat, jämväl torde komma att omfatta frågan, huruvida icke samtliga de bestämmelser, som för städerna gälla med avseende å jorddelning, stadsplan, tomtväsen och fastighetsredovisning m. m., kunde sammanföras i en författning.

Vad ovan sagts om de i propositionen nr 164 föreslagna lagändringarna gäller såväl i enskild ägo befintlig som kronan tillhörig mark. Det har alltid på goda grunder ansetts vara en stor förtjänst hos 1907 års stadsplanlagstiftning, att den i allt väsentligt likställt kronan med övriga enskilda jordägare, och det finnes, därest man icke vill godkänna justitieministerns motivering för ett generellt upphävande av det kommunala stadsplanemonopolet, icke några skäl varför denna princip nu skulle frångås. Justitieministern har visserligen framhållit, att det vore ett allmänt intresse av största vikt, att icke kronans utnyttjande av sin mark onödigtvis försvåras, men häri ligger väl näppeligen något annat än ett konstaterande av, att den föreslagna lagändringen skulle vara för kronan, d. v. s. för staten som förmögenhetsobjekt, förmånlig, något som dock knappast kan sägas utgöra skäl till en lagändring.

Det har jämväl anmärkts, att risken för ett missbruk från kronans

sida av rätten att ansöka om fastställelse å stadsplan är mycket mindre än då det gäller enskilda, då kronan såsom markägare givetvis gärna komme att underkasta sig alla de allmänna hänsyn, som vid stadsplans uppgörande måste beaktas. Det finnes emellertid goda grunder att antaga, att så ingalunda alltid skulle bliva fallet. Av naturliga skäl pläga de myndigheter, som företråda staten som jordägare, vid dylika ärendens behandling anse sig förpliktade att söka tillförsäkra kronan största möjliga ekonomiska vinst av området, och vid mer än ett tillfälle hava dessa fiskaliska intressen starkt kolliderat med kommunens önskan att tillgodose den allmänna hygienens och trevnadens krav vid markens planerande. Den kritik, som överintendentsämbetet tilläventyrs kan finna sig föranlåten att rikta emot sådana av kronan föreslagna stadsplaner, måste givetvis också bliva betydligt mildare, än om planen uppgjorts och inlämnats av kommunen eller enskild jordägare. Att lagstiftningen skulle tillförsäkra kronan som jordägare en undantagsställning och därmed bryta en av de viktigaste grundsatserna i 1907 års stadsplanelag, skulle därför vara föga tilltalande.

Emot vissa särskilda punkter i det framlagda lagförslaget må slutligen några anmärkningar riktas.

I 9 §, första stycket, stadgas, att gator, torg och andra allmänna platser skola till staden överlämnas utan ersättning och försatta i behörigt skick. I det motsvarande stadgande, som upptogs i 1904 års kommittéförelag, föreskrevs tillika, att gatorna vid överlämnandet skulle vara försedda med nödiga avloppsledningar, och anförde kommitterade till stöd härför bestämmelsen i byggnadsstadgans § 22 mom. 2, att ny stad ej må bebyggas, utan att plan för vattnets avledande är antagen och genomföres i den mån bebyggandet fortskrider. Detta skäl torde fortfarande så mycket mera äga sin fulla giltighet, som kronan, enligt vad förut anmärkts, redan genom fria avtal i liknande fall ansett sig böra åtaga sig att bekosta gatans förseende med nödiga trummor och ledningar.

I 2 § fjärde stycket användes uttrycket 'område, som tillhör kronan'. Tveksamhet synes kunna göras gällande, huru stort området skall vara för att stadgandet skall kunna tillämpas. Tillämpas det å helt små, av redan planlagd mark omgivna områden, kunna givetvis de förut angivna olägenheterna av upphörandet av stadsplanarbetets enhetlighet i hög grad förvärras.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa, att riksdagen måtte avslå de i Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 164 föreslagna tilläggen till 2 och 9 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående

stadsplan och tomtindelning rörande stadsplan för kronan tillhörigt område.»

Utskottet.

Utskottet har vid öfvervägande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke funnit anledning till erinran mot de ändringar, som i förslaget upptagas i 2 § andra och tredje stycket samt 3, 36 och 37 §§ och vilka, fränsett vissa ändringar av rent redaktionell natur, i huvudsak äsyfta *dels* att beträffande område, som i 37 § avses, fastställelse må kunna meddelas å sådana särskilda bestämmelser, som jämlikt 3 § 2 stycket i dess nuvarande lydelse kunna fastställas med avseende å sättet för byggnadstomternas användande, *dels* att Kungl. Maj:ts befallningshavande i visst fall må kunna meddela fastställelse å jämkning i dylika bestämmelser, *dels ock* att beträffande område, där före stadsplanelagens ikraftträdande byggnadsstadgan för rikets städer förklarats skola gälla och där i följd härav nämnda lag äger motsvarande tillämpning, möjlighet må beredas att upphäva tillämpningen av nämnda författningar.

Däremot har den återstående delen av förslaget synt utskottet ägnad att framkalla vissa betänkligheter. De stadganden, å vilka utskottet nu syftar, hava i förslaget upptagits i fjärde stycket av 2 § samt första stycket av 9 §. Dessa stadganden avse i huvudsak att bereda möjlighet att för kronan tillhörig mark inom stad eller annat samhälle, där ovannämnda lag äger tillämpning, få stadsplan fastställd, även om sådan ej blivit av vederbörande kommunala representation antagen.

Härigenom skulle en rubbning ske av den hittills i lagen gällande grundsatsen, att endast samhället självt genom sin representation äger rätt att i första hand besluta om antagande av stadsplan för sitt område. Det är väsentligen emot denna del av förslaget, som ovannämnda motionärer framställt erinringar. Utskottet, som i ärendets nuvarande läge ej ansett nödigt ingå i närmare bedömande av motionärernas uttalanden, hyser den uppfattning, att den rätt, som i gällande lag tillagts samhället att bestämma om antagande av stadsplan å mark inom samhället, står i så nära sammanhang med rättsförhållandet i allmänhet mellan samhället och markägarna inom detsamma, sådant detta rättsförhållande för närvarande är i stadsplanelagen reglerat, att en ändring däruti beträffande kronojord icke bör äga rum annorlunda än i sammanhang med en fullständig revision av hithörande lagstadganden i sin helhet; och då av den kungl. propositionen inhämtas, att åtgärder för en mera genomgripande revision av nämnda lag äro att inom den närmaste framtiden förvänta, finner utskottet frågan om särskilda bestämmelser angå-

ende stadsplan å kronojord lämpligen böra upptagas till bedömande först i sammanhang med en dylik revision. Med anledning härav har utskottet funnit Kungl. Maj:ts proposition i ifrågavarande del icke böra nu av riksdagen bifallas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

1:o) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick godkännas, måtte, i anledning av sagda proposition, för sin del antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Lag

om ändrad lydelse av 2, 3, 9, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Härigenom förordnas, att 2, 3, 9, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Stadsplan antages av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga men vare ej gällande, innan därom fattat beslut blivit av Konungen fastställt. Innan stadsplan antages, skall ägare av mark inom det område, vars planläggning är i fråga, lämnas tillfälle att yttra sig över uppgjort förslag till plan.

Väckes förslag, att för visst område särskilda bestämmelser skola

Lag

om ändrad lydelse av 2, 3, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Härigenom förordnas, att 2, 3, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Stadsplan antages av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga men vare ej gällande, innan därom fattat beslut blivit av Konungen fastställt. Innan stadsplan antages, skall ägare av mark inom det område, vars planläggning är i fråga, lämnas tillfälle att yttra sig över uppgjort förslag till plan.

Väckes förslag, att för visst område särskilda bestämmelser skola

(Kungl. Maj:ts förslag.)

meddelas i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande, skall i fråga om antagande och fastställande av sådana bestämmelser vad ovan stadgas äga motsvarande tillämpning.

I fråga om ändring eller utsträckande av stadsplan eller ändring av särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande så ock om särskild plan för viss del av stadens område i övrigt gälle vad ovan är sagt. Dock skall stadsfullmäktiges eller allmän rådstugas beslut om jämkning av ringa betydenhet i byggnadskvarters gränser, gatuprofiler eller dylikt, där ej kronans rätt beröres, vara gällande, om beslutet av Konungens befallningshavande fastställles; och äge Konungens befallningshavande jämväl fastställa beslut om sådan jämkning av särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande, som föranledes därav, att stadsplan jämkas genom beslut, varå Konungens befallningshavande, enligt vad nu är sagt, meddelar fastställelse.

För område, som tillhör kronan, må stadsplan fastställas utan att vara av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga antagen; dock erhålle stadsfullmäktige eller allmän rådstuga före fastställande av sådan plan tillfälle att yttra sig över uppgjort förslag därtill. Väckes förslag, att för sådant område samtidigt med stadsplanens

(Utskottets förslag.)

meddelas i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande, skall i fråga om antagande och fastställande av sådana bestämmelser vad ovan stadgas äga motsvarande tillämpning.

I fråga om ändring eller utsträckande av stadsplan eller ändring av särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande så ock om särskild plan för viss del av stadens område i övrigt gälle vad ovan är sagt. Dock skall stadsfullmäktiges eller allmän rådstugas beslut om jämkning av ringa betydenhet i byggnadskvarters gränser, gatuprofiler eller dylikt, där ej kronans rätt beröres, vara gällande, om beslutet av Konungens befallningshavande fastställles; och äge Konungens befallningshavande jämväl fastställa beslut om sådan jämkning av särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande, som föranledes därav, att stadsplan jämkas genom beslut, varå Konungens befallningshavande, enligt vad nu är sagt, meddelar fastställelse.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

fastställande skola meddelas särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande, vare i fråga om ordningen för deras äväga-bringande lag samma.

Stadsplan, som av ålder består eller före denna lags ikraftträdande blivit fastställd, skall fortfarande lända till efterrättelse, till dess ändring däri göres i den ordning nu är stadgad.

Stadsplan, som av ålder består eller före denna lags ikraftträdande blivit fastställd, skall fortfarande lända till efterrättelse, till dess ändring däri göres i den ordning nu är stadgad.

3 §.

Är stadsplan till större eller mindre del grundad på viss tomtindelning, som därmed står i omedelbart samband, eller äro särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande beroende av viss tomtindelning, skall den tomtindelning i sammanhang med stadsplanen eller med de särskilda bestämmelserna underställas Konungens prövning.

I andra fall tillkommer det stadens byggnadsnämnd att handlägga frågor om kvarters indelning i byggnadstomter; dock vare nämndens beslut ej gällande, innan det blivit av Konungens befallningshavande fastställt. Innan nämnden fattar beslut, skall ägare av mark, som av tomtindelningen beröres, lämnas tillfälle att yttra sig i ärendet, och må beslut, som angår kronan tillhörigt område, ej fastställas, utan att Konungen därtill givit lov.

9 §.

Har stadsplan för kronan tillhörigt område fastställts utan att vara av stadsfullmäktige eller allmän rådstuga antagen, åligger det kronan att, i den mån de i planen upptagna gator, torg och andra allmänna platser skola upplätas för allmänt begagnande, överlåta dem till staden utan ersättning, försatta i behörigt skick

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

och fria från in-teckning för fordran eller annan rätt.

Allmän väg, som enligt fastställd stadsplan ingår i gatumark, tillfalle staden utan ersättning.

36 §.

Vad i denna lag är stadgat för stad skall äga motsvarande tillämpning för köping så ock för annan ort, för vilken på grund av förordnande, som enligt hittills gällande föreskrifter meddelats, byggnadsstadgan för rikets städer gäller.

Konungen må ock förordna, att denna lag skall äga motsvarande tillämpning för hamnplats, fiskläge eller annan ort med större sammanträngd befolkning; och medföre sådant förordnande enahanda verkan, som enligt hittills gällande lag följt utav förordnande om tillämpning av byggnadsstadgan för rikets städer. Konungens befallningshavande åligger att, när omständigheterna sådant förordnande påkalla, efter kommunalstämmas och ordsinånarnas hörande, med anmälan därom till Konungen inkomma.

Då förordnande, varom nu är sagt, meddelas för någon ort, äger Konungen förklara, att med avseende å viss bebyggd del av dess område skall gälla vad i 2 § sägs angående stadsplan, som av ålder består. Inom det område i övrigt, för vilket sådant förordnande gäller, må icke, förrän stadsplan blivit fastställd, nybyggnad äga rum, med mindre Konungens befallningshavande för särskilt fall därtill giver lov. Är stadsplan icke fastställd för ort, som i 1 mom. sägs, vare i fråga om sådant förklarande och om förbud mot nybyggnad lag samma.

37 §.

Är större byggnadsverksamhet att förvänta inom område å landet, å vilket 36 § icke äger tillämpning, äger Konungen förordna, att stadsplan för området skall upprättas; och må inom område, för vilket sådant förordnande gäller, nybyggnad icke, förrän stadsplan blivit fastställd, äga rum, med mindre Konungens befallningshavande för särskilt fall därtill giver lov.

Framställning om förordnande, som nyss är nämnt, så ock om fastställande av stadsplan samt, där sådant för området i dess helhet eller

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

viss del därav finnes lämpligt, jämväl av särskilda bestämmelser i avseende å sättet för byggnadskvarterens användande må göras av Konungens befallningshavande eller av områdets ägare. Ej må sådan fastställelse meddelas utan att områdets ägare blivit hörd.

Sedan stadsplan blivit fastställd, må nybyggnad ej ske å mark, som enligt planen skall ingå i gata, torg eller annan allmän plats. Varder sedermera förordnande, som i 36 § sägs, för området meddelat, skall stadsplanen jämväl i övrigt vinna omedelbar tillämpning inom området.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1916.

samt 2:o) att de i ärendet väckta motioner, i den mån de ej kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 maj 1916.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Särskilt yttrande

av herr *Lindhagen*, som anförde:

En lucka i 37 § stadsplanelagen är även den, att *jämkning av mindre betydelse i fastställd stadsplan* kan enligt 2 § beviljas av Kungl. Maj:ts befallningshavande men icke i fråga om stadsplan, som omförmäles i förstnämnda lagrum. Det måste dock vara lika olämpligt att i sådana fall besvära alla vederbörande att söka ändringen hos Kungl. Maj:t. Oftast torde också behovet av jämkningen upptäckas först under arbetet med stadsplanens utläggande, och då är det alldeles för olägligt att låta arbetet vila i avvaktan på en så tidsödande omgång för erhållande av rättelse. Följden blir då, att stadsplanen genomföres på ett olämpligt sätt eller ock att man, såsom i många fall skett, exempelvis på huvudstadens stadsanläggningar vid Enskede, måste vidtaga ändringen egenmäktigt.

Även i detta avseende begärde 1911 års riksdag rättelse i 37 §. I propositionen har denna önskan emellertid ej tillgodosetts. Då jag ej lyckats i lagutskottet vinna majoritet för mitt yrkande om förslaget komplettering i berörda avseende, får jag därutinnan anteckna min reservation.

Beträffande förslaget om *rätt för kronan att själv i stället för vederbörande kommuns styrelse antaga stadsplan* för område, som tillhör kronan. Utskottet har väsentligen hänskjutit denna frågas prövning till framtiden. För min del vill jag redan nu hava uttalat, att en sådan rätt för kronan är under nuvarande förhållanden i det närmaste lika äventyrlig för en mänsklig bostadspolitik, som om en sådan befogenhet tillades enskilda för deras område, för vilken senare konsekvens propositionen i sin motivering ej står främmande.

Självbevarelsedriften har nämligen börjat, åtminstone inom de större kommunerna, väcka intresset för bättre och naturenligare bostadsförhållanden. Kommunens makt över stadsplanen är det enda medel, den har för närvarande att i någon mån stävja det enskilda jordägareintresset att driva utvecklingen i en motsatt riktning i syfte att uttaga så mycket pengar som möjligt ur jorden, varigenom det ställes så uselt som möjligt för befolkningen i bostadsavseende.

Även staten står här ännu i mycket på denna det enskilda intressets ståndpunkt. Någon regering, som allvarligt intresserar sig för jordfrågan, ha vi ännu icke haft under senare tiden. Statens ämbetsverk nitälska för att ur kronans jord utpressa så mycken tillfällig och förgänglig inkomst som möjligt utan någon fruktbar insikt i den sociala synpunkten. För närvarande gäller det att särskilt på detta sätt vinna medel för militärväsendet, vars välsignelser för folket alltid äro sig lika.

Propositionen har med andra ord icke tillkommit för att kronan skall bliva i tillfälle att på sin mark göra bättre stadsplaner än städerna kunna åstadkomma. Tvärt om gäller det uppenbarligen att kunna frigöra kronan från den begynnande omtanken inom kommunerna för människorna. Man vill exempelvis särskilt genom Djurgårds-, Karlbergs- och Mariebergs-områdenas exploatering i stenökenpolitikens tecken med höga hus, utan känsla för stadsbefolkningens därav framkallade degenerering och hemlöshet, skapa största möjliga spekulationsvinst åt kronan. De kungliga propositionerna därom vid föregående riksdagar, vilka tillsvärdare delvis återremitterats, tala ett nedslående språk om statsstyrelsens ringa insikt ännu i denna vitala välfärdsangelägenhet.

Närmast på dessa skäl avstyrker jag propositionens förslag i förevarande del.